

 LAVA 14.2
LITERAIR TIJDSCHRIFT

武蔵三浦知
2007. 8. 17

‘Een beetje de Nederlandse Houellebecq uithangen’

Waarde abonnee en waarde koper van ons blad in de losse verkoop. Deze keer een korte blik achter de coulissen. Een selectie van mails die de redactie ontving.

‘Heel graag zou ik een stuk voor Lava willen schrijven. Een concreet idee heb ik nog niet, maar daar zouden we het over kunnen hebben, niet?’

‘Beste redactie, met het risico in het bakje “lastige auteurs” te belanden, wil ik u laten weten dat ik het alsnog erg leuk zou vinden om mijn verhaal in Lava terug te zien. Aanvankelijk had ik nog plannen om het verhaal te verbeteren, zoals ik altijd alles wil verbeteren, maar inmiddels besef ik dat een gepubliceerd verhaal met lezers toch meer waarde heeft dan een steeds beter verhaal op mijn harddisk.’

‘Hallo. Ik schrijf aan mijn volgende roman. Die ik, moest het slecht gaan, om kan toveren tot een korte novelle. Zonder schade.’

‘Het meest kenmerkende aan mezelf is het feit dat ik autist ben. Hoofdzakelijk situeren mijn problemen zich op twee domeinen; werk en relaties. Ik ben van opleiding boekhouder omdat ik overweg kan met cijfers. Mijn tweede grote obstakel is relaties. Het grootste deel van mijn leven woon ik al in mijn eigen wereld. Het is pas sinds een jaar of drie dat ik langzaam openbloeit. Ik kan goed overweg met een gitaar, maar kan onvoldoende samenspelen met anderen muzikanten. Daarom ben ik zo’n vijf maanden geleden begonnen met gedichten schrijven. Momenteel heb ik het nog nooit zo goed gehad. Ik heb vast werk, veel vrienden

en familie die mij steunt. Ik onderneem stappen om alleen te gaan wonen en ik uit mijn gevoelens door gedichten te schrijven. Bij deze stuur ik ze jullie op.’

‘Als performer ben ik op verschillende manieren inzetbaar. Als lichtvoetig tegenwicht voor de meer hermetische dichters, natuurlijk samengaand met andere lichtvoetige dichters. Mocht u dit seizoen nog een gaatje in uw programmering hebben, grijp dan de gelegenheid aan om een winnaar van een landelijke cabaretwedstrijd te boeken. In mei en juni zal mijn naamsbekendheid naar verwachting erg omhoogschieten. Maar mocht u dit seizoen echt definitief vol zitten, boek mij dan gerust voor volgend seizoen. Want eigenlijk ben ik altijd actueel. Of, beter gezegd: tijdloos.’

‘Beste lui, ik heb een lap proza geproduceerd die ik jullie graag ter beoordeling voorleg. Niet noodzakelijkerwijs voor publicatie in jullie blad, ofschoon daar over te praten valt. Zou ’t wel op prijs stellen als jullie je er ’es doorheen worstelen willen. Een paar jaartjes gelukkig in de liefde geweest, maar nu weer helemaal teruggeworpen op mijn narcistische zelf. En tja, als je beschikt over een groot talent, waarom het dan niet tot ontwikkeling brengen? Ik ga proberen daar wat tijd voor vrij te maken. Misschien een beetje de Nederlandse Houellebecq uithangen, een beetje hijgerig, een beetje beschouwelijk; een beetje piemel trekken, en een beetje vogels kijken: zo beneden, zo boven, luidt het alchemistisch devies. Verneem graag een reactie.’

Namens de hele redactie, veel plezier met deze kersverse Lava.

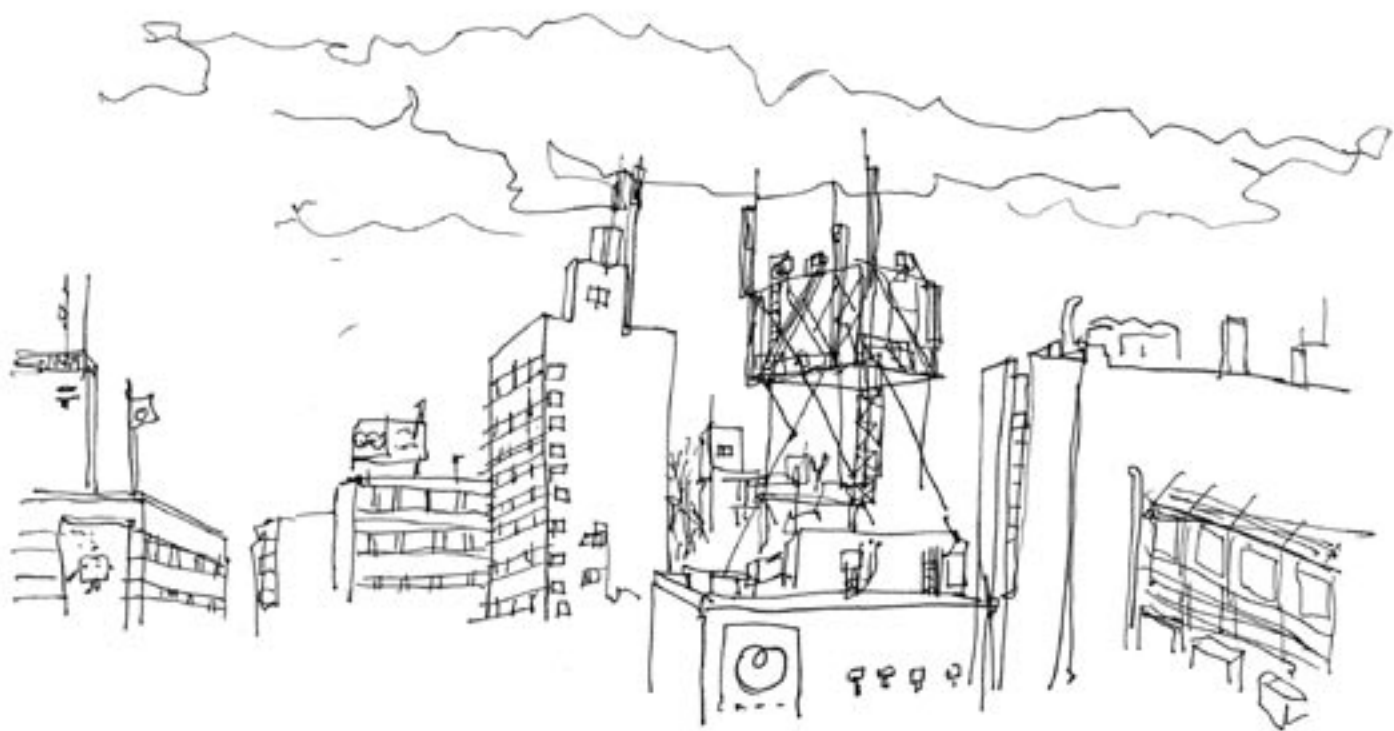
Xavier van Leeuwe
Hoofdredacteur

Besneeuwde spinnenwebben

John Schoorl

Ik belde een anonieme bron op in de Haarlemmermeer en kreeg een onbekende kerel uit Den Haag aan de lijn. Ik draaide een ander nummer en een vrouw nam de telefoon op. Het was zijn vrouw. Hij was al acht weken dood, zei ze. Hij had een kort ziekbed gehad, nadat zich in het najaar een ernstige ziekte had geopenbaard. Ik keek naar buiten en zag besneeuwde spinnenwebben bij het hek rond mijn boot wiegen in de wind. Waar kende u hem van, wilde ze nog weten.

Ik zei: Van het leven, in het algemeen, niks bijzonders – het schoot er zomaar uit. Hij hield van de winter, zei ze nog. En dan vooral van het met een wit laagje bedekte Haarlemmermeerse polderlandschap. Houdt u van schaatsen? Ik zei niks en zag ook besneeuwde spinnenwebben in de boom zachtjes bewegen. Ik wenste haar sterkte. Zelfs dood moet je anonieme bronnen beschermen.

2007.3.20 上海南京路

Rups

Lieven Deprettere

Sam zit wat naar de grond te staren. De zon schijnt op zijn blote benen. Een meter of twee voor hem uit beweegt de wind een dode grasspriet. Dan komt de rups tevoorschijn. Hij kruipt verbazend snel uit de grond naar boven en zet zich meteen in beweging, op de bekende accordeonachtige wijze. Zo groot als een sigaret, helemaal groen. Hij weet waar hij naar toe wil: Sams kant op. Koppig inkrimpend en weer uitgolvend komt hij steeds dichterbij. Sam mag zijn voet niet meer verzetten, zo dicht is de rups nu, hij kruipt warempel onder de zool van zijn sandaal, die vooraan wat naar boven krult. Even is hij niet te zien, dan duikt hij aan de andere kant weer op en zet zijn weg voort naar de rand van de voortent. Sam kijkt een moment weg, en als hij de rups weer opzoekt, is hij verdwenen. Niet moeilijk, groen tegen groen. Die rups is

op zoek naar een plekje waar hij zich in kan spinnen, en zich tot vlinder kan ontpoppen. De symboliek ontgaat Sam niet. Hij maakt een pilsje open. Zo zal het moeten gaan, denkt hij.

Er zijn nog tien dagen te gaan. Dan hoort Sams tekst bij Wijers en Kempenaar in de bus te vallen. Daar valt niet mee te lachen. De ouwe Kempenaar was daar klaar over: een voorshotje op het manuscript met veel plezier, maar deadline is deadline. Als het verhaal niet op tijd binnen is, vervalt het contract en kan hij alles terugbetalen. Hoesten, zeggen ze tegenwoordig. Kempenaars vrouw is advocate. Sam heeft er niet mee gegooid, pas op. Anders zat hij niet hier op een krap kampeerterein waar Duitsers en Hollanders tot laat in de nacht voor hun camper zitten en bij olielamp en Côtes du Rhône de wereld verbeteren. Hij betaalt wel vijftien euro per

nacht, nu al vier weken lang. Je gaat al eens vaker uit eten met de vrouw, beloftevol schrijver zijnde. Je zoekt al eens een beter etablissement op. Je bestelt al eens een cognacje of twee na, in de hoop dat daarmee eindelijk iets in beweging komt. Maar tot dit moment – geen millimeter.

Het was een kroeg in Utrecht in november – een literair café. Sam komt zelden in Nederland, of het zou Hulst moeten zijn, dat telt niet echt mee. In november al helemaal niet. Die kroeg zat vol rokende en drinkende mensen. Zij hadden vast allemaal een verhaal geschreven, en wachtten nu op de prijsuitreiking. Je mag het niet laten merken, dat je die prijs wilt winnen. Je hoort achteloos een pilsje te bestellen, je loopt nog even naar buiten. Zo stond Sam op het terrasje wat naar de maan te kijken, toen zijn trouwe vrouw haastig op hem toe kwam lopen.

‘Ze beginnen!’ zei ze. Drie minuten later was hij bekoord en beroemd. Hij moest het podium op voor een gesprekje en foto’s. Hij was op de Utrechtse televisie. Zijn oude verhalen, waar niemand ooit van wou, waren plots ‘van een niet vaak geziene finesse’. Zeer laat die avond vond Sam met de grootste moeite de weg van Utrecht naar Breda en Antwerpen. Thuis hingen zij hun kleren op de lijn in de tuin, en nog een goed glas toe. Maar nu! Sam maakt een pilsje open.

Schrijven ging vroeger vanzelf. Een wit vel papier, een leeg Word-document, meer moest dat niet zijn. De woorden gulpten eruit. Als hij stopte, was het van pure uitputting.

‘Kom je nu niet naar bed?’ vroeg zijn vrouw tussen drie en vier in de morgen.

Het gebeurde meer dan eens dat hij een bestand fout afsloot, moe als hij was. Vier, vijf pagina’s onherroepelijk gewist. Hij schreef ze terstond uit het hoofd weer op, met nog een stukje erbij, voilà. Zo had hij op de dag van zijn bekroning gelijk een hele verhalenbundel gereed. Uitgever content. Voorschot in

de pocket. Sam en de vrouw eens goed gaan eten, dan met de caravan naar Frankrijk. Daar ’s ochtends laat op, per fiets naar de bakker. Croissant met koffie. Wat schrijven. Tegen de middag naar Café du Siècle voor een pastis of twee. Meloen met ham, tomaatjes met mozzarella en basilique. Siësta, wat rondzitten. Boodschapjes. Aperitief. Lekker tafelen, flesje wijn. Schrijven tot laat in de nacht. Zo had dat moeten gaan. Maar na een dag of acht begon het te stokken. Daarna werd het alleen maar erger.

‘Gaat het, schatje?’ vraagt zijn vrouw een paar keer per dag. Dat deed ze altijd al, het is niet dat ze iets in de gaten heeft.

’t Is ook geen echte vraag. Het antwoord is bekend: ‘Ja hoor!’

Of: ‘Bwah’ of: ‘Sure, sugar!’

Het is een aanmoediging. Daar heeft Sam geen klachten over. Zij kijkt ook nooit naar zijn scherm, naar het witte gat dat daar met de dag breder gaapt. ’s Avonds wil ze wel eens weten of het wat opgeschoten is, maar dat vraagt ze zeer omzichtig. Schrijvers mag je niet pushen. Beter schenk je ze nog een pilsje in. Alcohol en literatuur gaan goed samen, daar zijn voorbeelden genoeg van. Vandaag is Sam met een forse kater uit bed geklauterd. De zon stond al hoog genoeg om boven de parasol een stuk schaduw in de voortent te versieren. Daar kreeg hij een mok zwarte koffie en een aai over z’n zere kop.

‘Gaat het een beetje, schatje?’ Nog tien dagen, zegt het in zijn hoofd. Het is middag. De man naast ze zit aan z’n fiets te prutsen. Die aan de overkant ligt languit in z’n luie stoel een boekje te lezen, stalt zijn gebronsde lijf wat uit.

‘Je moet je stuur zó draaien,’ zei ie toen Sam met z’n caravan op de camping achteruit in zijn vakje probeerde te rijden.

‘Als je je stuur zó draait, gaat de caravan zó.’

De pensionado’s in Zuid-Europa opereren in bendes. Ze overvallen terrasjes, campings, winkelstraatjes, vlooiën-

marktjes. Ze strijken neer als Vikingen, bezetten het terrein zolang dat nodig lijkt, verdwijnen weer zonder een teken. Dat zijn Sams gedachten vandaag: voor valavond valt weinig tolerantie te verwachten. En dan ziet hij die rups uit z'n gat kruipen.

Zo zal het moeten gaan, denkt Sam.

Hij maakt almaar meer fouten.

'U zit hier wel in eerste klasse, mijnheer,' zei de treinbegeleider.

'Sorry! Niet op gelet!'

Dat was in België, toen Sam nog naar zijn werk spoorde.

Of, bij 't verlaten van de krantenwinkel: 'Mijnheer! Mijnheer! Is dat van u?' De neger die na hem aan de beurt was, had zijn telefoontje zien liggen op de stapel televisieboekjes.

Het potje met suikerklontjes in de ijskast. Autosleutels in het laatje van het ontbijtbestek.

'Die trui wil ik wel kopen!'

'Die heb je toch pas gekocht?'

'Wat zeg je?'

'Die groene? Die ligt toch thuis in de kast?'

Dat was in C&A. Sam houdt van groen. Maar hij maakt fouten. Het zit niet altijd goed in zijn kop, ook niet als hij nuchter is. En nu kan hij niet meer schrijven. Hij twijfelt steeds vaker. 'Neger', mag je dat nog zeggen? Het is uitkijken, hier op de camping. Loopt hij naar de douches, botst hij op een van de burens. Dan moet er geconverseerd worden. 'Ja!', 'Precies!', 'Net wat u zegt!'

Sam wordt per uitgestelde Wereldomroep ingelicht over het weer op de Veluwe, de kindjes van Máxima, de prestaties van Oranje – voetbal, hockey, waterpolo – het doet er niet toe. 'Ik kom hier al elf jaar,' zegt zo'n buur, 'en dit stopcontactje doet het nog steeds niet. Die Fransen!'

Die Hollanders. Die Belg, ziet hij ze denken, als ze weer met

rugzakje en hoge schoenen voorbij zijn roestige caravan passeren op weg naar de warme bakker. Het is uitkijken dat hij weer niet over Nancy en Luxemburg naar huis wordt gestuurd, terwijl zijn route over Suippes en Mazagran loopt, via Châtillon-sur-Seine en Vitry-le-François.

Met tien dagen te gaan is het waanzin nog een hele dag in research te investeren. Maar ze hebben hier nu eenmaal Wi-Fi, en die groene rups zit in zijn hoofd. Wat een wonderlijk universum, wat een onwaarschijnlijk evenwicht tussen vreten en fladderen. De larve kan met gemak haar lichaamsgewicht een paar duizend keer vergroten. Dan spint de rups zich in, en hop! Uit de pop vleugelt een vederlichte vlinder de wereld in. Felgekleurde vlinders zijn vaak giftig en voor vogels niet aantrekkelijk. Andere, even felgekleurde vlinders zijn helemaal niet giftig, maar imiteren de kleuren en zetten de vogels voor aap. Rupsen trekken bij mieren in, en nemen in geen tijd het hele nest over. Daar komen geluidsgolven bij te pas, om mieren te lokken, en ook nectarafscheiding. En geuren, die de mieren agressief maken tegen alles wat geen rups is, en nog meer chemicaliën om de mieren dagenlang aan de rups te binden. Totale dictatuur, is dat.

Zo zit Sam in de schaduw van de vijgelaar zijn kostbare schrijverstijd weg te klikken, terwijl zijn gade in de zon ligt en steeds bruiner wordt. Ze doet of ze niets in de gaten heeft, godzijdank. Ze weet het wel, natuurlijk: dat gaat hier geen stap vooruit.

Sam zou niet graag zijn vrouw zijn. Hem onvoorwaardelijk steunen, hem voeren, hem prijzen. Niet één keer vragen of hij een stukje mag lezen, hoeveel woorden er nu al op papier staan, pardon, op de harde schijf. Geduldig zijn zoveelste whodunit lezen en zijn sudoku's doen, terwijl zijn man loopt te lanterfant, of nog maar een pilsje opentrekt. Terwijl hij op zijn laptop zit te surfen, urenlang, of hele dagen verdwijnt

voor lange wandelingen, om zijn ideeën te ordenen en frisse indrukken op te doen. Niet aan tafel komt als het eten klaar is: op dat moment moet stevast een belangrijke alinea worden afgewerkt. De dagen zien verstrijken, de weken, op een suffe camping, in een De Reu van 1975. Geld opdoen dat niet van hem is, maar van de uitgever. Dat later terugbetaald moet worden. Pardon, over precies tien dagen. Liegen tegen de kinderen en de vrienden. ‘Ja, reuze. Van Frankrijk krijgen wij nooit genoeg!’ Papa ziet er moe uit, hij heeft vast weer veel geschreven.

Voor wandeling zeven volg je de blauwe tekenjjes. Dat gaat een tijdje langs het beekje naast de camping, dan erover, daarna met wat bochten de druiven in, omhoog.

’s Ochtends vroeg als er nog nevel in de bomen hangt, als de zon nog geen warmte geeft, als de brem nog niet oplicht, als de lucht nog koud voelt in je neusgaten. Sam heeft een knipmes bij zich, daar snijdt hij takjes tijm mee af en rozemarijn. Hij heeft een kompas en een fluitje, een zendertje met ultratonen waar hij de honden mee op afstand houdt. Een zuigpompje tegen insectenbeten. Twee stukjes brood, een eindje worst pur porc. Een flesje cola. Vijf euro. Een kaartje met de routebeschrijving, een briefje met zijn naam erop en het adres van de camping. Zijn telefoon. Zijn fototoestel. Geen wandelaar gaat beter toegerust op pad. Het is alleen nog wachten op een ingeving. Bij zoveel stilte, zoveel pracht kan die niet uitblijven.

Mijn bril! Sam heeft zijn bril vergeten.

Voorbij het gehuchtje Mazagran, net voor Suippes, op de Route Départementale 977 naar Châlons-en-Champagne, tussen Souain-Perthes-les-Hurlus en Sommepy-Tahure, steekt de piramide van La Ferme de Navarin als een puist boven de vlakte uit, het Ossuarium met de botten van 10.000

pechvogels morts pour la patrie. Een keer is Sam er gestopt, en naar binnen gegaan, en heel raar geworden. Sindsdien rijdt hij het bouwsel voorbij, laat het rechts liggen, kijkt uit zijn raampje naar het militaire oefenterrein aan de overkant, waar hij met wat geluk al eens een tank voorbij ziet rollen in het zand. Meestal schijnt de zon, het is zomer als Sam naar Frankrijk rijdt, over Châlons en Vitry-le-François naar Châtillon-sur-Seine. Of het is mei, het koolzaad bloeit, de velden van Champagne zien geler dan de brem in Provence. Het rood van klaprozen. Wie een pastis wil drinken in Drôme of Auvergne mag eerst wel eens de Marne oversteken, de dui-zenden dode jongens groeten. Genre de mort: tué à l’ennemi. De kruisen wit en zwart, row on row.

Dat stopcontactje zit naast een van de spiegels in de waszaal van het sanitair blok. Het werkt wel, maar je moet de stekker vasthouden en de pinnetjes stevig in de gaatjes blijven drukken. Dat valt best mee. Het contact zit links van de spiegel, je houdt je rechterhand vrij voor het scheerwerk. De linkerhelft van je gezicht lijdt er het meest onder, maar dat is thuis ook zo. Tandartsen kunnen aan je gebit zien of je links- of rechts-handig bent. Et alors? Sam houdt zich nooit langer in zo’n sanitair blok op dan strikt nodig is. Er zijn te veel ongemakken. Wc’s met deurtjes en wanden die pas een halve meter boven de grond beginnen. Je moet uitkijken waar je met je voeten blijft – voor je ’t weet heb je daar intiem contact mee gezocht met je buurman, misschien een agent in burger.

‘Waarom schrijf je nooit over seks?’ vroeg een vriendin na zijn moment de gloire in Utrecht.

‘Par pudeur,’ heeft Sam geantwoord.

Die fouten. Amnesie of pure warrigheid? Gemakzucht? Dementia praecox? Onverschilligheid?

‘Je moet naar de mensen kijken als je ze een hand geeft,’ zei Sams moeder al toen hij nog in een korte broek rondliep.

Nu loopt hij weer in korte broek, maar dat is anders. De tijden zijn veranderd, de mode en de mores. En Sam heeft psoriasis vulgaris: lelijke plekken op zijn armen en benen. Ook al eens op zijn penis, al houdt hij dat liever stil. Je wilt die plekken wegstoppen, maar dat is fout. De zon is goed voor psoriasis. Als die niet meer helpt, of de zalfjes, of de pillen, kun je nog in het zonnekanon. Een bombardement met UV-stralen. Je krijgt een geel brilletje op, en dan ga je een paar minuten bloot in dat hok staan. Na de kuur zijn de plekken weg, je bent zo bruin als een strandmeester. Sam heeft dat een keer gedaan in de kerstvakantie.

‘Gaan skiën?’ zei iedereen toen hij in januari weer op het werk verscheen. Dan kwamen de plekken gewoon weer.

Maar zijn we hier niet nog eens afgedwaald? Hoe komt dat toch? Moeder zal gelijk hebben gehad: je moet naar de mensen kijken.

Sam weet niet hoe het moet gaan. Hij wist het niet toen hij hier op die malle plek arriveerde, vier weken geleden, begin mei, in de staalblauwe lucht van Provence, geld op zak, felicitaties, knipsels in een plastic mapje. Verwachtingen en verplichtingen. Contractje met Wijers en Kempenaar. De druk, zeggen ze in de sport. Hij kon het wel, maar het zat tussen zijn oren. Wat zit er tussen zijn oren? Het houdt Sam bezig. Hij is op tijd opgestaan, hij heeft gelijk een Nerofen genomen, hij heeft twee croissants gegeten. Zijn goede vrouw laat hem met rust, wetend hoe lastig de ochtend is. Rond de middag zit hij aan zijn tafeltje, hij leest nog eens na wat er gisteren geschreven is. Dat is niet veel, dat is niet veel zaaks. Sam drukt op Bewerken, Alles selecteren, Wissen. Nog tien dagen. Hij schuift de laptop opzij, trekt zijn stoeltje tot bij de rand van de voortent. Hij staart wat naar de grond. De zon schijnt op zijn blote benen.

Dag Bert

Alex d'Achard van Enschut

Op de bank naast Bert ligt het zonlicht, geworpen door de ruiten van de balkondeuren. Het toont de strepen en spikkels op het glas. De deuren staan op een kier. De wind laat de gordijnen zacht heen en weer gaan.

De zonverlichte plek wordt langzaam groter als Bert even niet kijkt, maar bijvoorbeeld zijn ogen richt op zijn volgepakte koffer waar hij zijn voeten op laat rusten. In zo'n kort moment is het zonlicht stiekem dichterbij hem toe gekropen.

Hij voelt aan de plek die de zon al veroverd heeft, het is warm. Dan richt hij zijn blik op Dorine die door de kamer loopt.

'Wat zoek je?' vraagt Bert. Maar Dorine loopt zonder te antwoorden de kamer uit. Bert weet wel wat ze zoekt. Haar sigaretten. Zonder kan ze de situatie niet aan. Da's vervelend voor haar, denkt Bert, zonder medelijden te voelen. Hij sluit zijn ogen...

Als hij ze weer opent, zit Dorine op de stoel tegenover hem. Ze heeft een sigaret in haar hand. Ze heeft hem net aangesto-

ken en zal er zo achter komen dat de asbak niet op tafel staat. Bert voelt zijn rechterarm warm worden. Het is de zon, ze heeft hem bereikt. Bert kijkt naar het licht op zijn arm en ziet het feller worden, zijn huid glinstert. De warmte is behaaglijk.

Dorine wil haar as kwijt. Waar? vragen haar ogen en ze kijkt in het rond.

'Wat zoek je?' vraagt Bert weer. Dorine antwoordt niet. Ze staat op en loopt naar de keuken, Bert zucht en verlegt zijn benen op de koffer, nu ligt zijn rechterbeen bovenop. Hij sluit zijn ogen en volgt de stappen die hij in de toekomst zal nemen...

Als hij zijn ogen weer opent, staat de asbak op tafel, de rokende sigaret van Dorine erin. De zon is weer een stuk opgeschoven. Er loopt nu een lijn over hem die hem verdeelt in een lichte en donkere kant.

De telefoon gaat. Bert reikt naar het rinkelende geval dat in de zonkant staat.

'Hallo,' zegt Bert in de hoorn.

‘Hoi Bert, met Michel.’
‘Hallo Michel.’
‘Dus je bent er nog?’
‘Ja, mijn koffer heb ik wel al gepakt en nu wacht ik op de taxi.’
‘Hoe laat gaat je vliegtuig?’
‘Over twee uur.’
‘Hoe nam Dorine het nieuws op?’
‘Zoals ze elk nieuwtje opneemt.’
‘O, o. Zal ik even met haar praten?’
‘Ja, maak het nog erger. Ik weet trouwens niet waar ze op het moment is.’
‘Hoe lang ga je weg?’
‘Dat weet ik nog niet. Tot ik zin heb om terug te komen, of als ik het met Marianne wel gezien heb.’
‘Nou veel plezier dan, en laat wat van je horen.’
‘Dat zal ik...’
‘Dag Bert...’
Bert legt de hoorn neer, kijkt op zijn horloge en hoort Dorine in de keuken rommelen. Zijn glas met cola is verschoven op tafel. Het stond net nog in de zon, nu is het verschoven naar de schaduw. Bert neemt een slok, het smaakt hem niet.
‘Dat was Michel!’ roept hij en hij vraagt zich meteen af waarom hij dat roept. Michel is zijn beste vriend en Dorine mag hem eigenlijk niet zo, althans die indruk kreeg Bert altijd. Ze komt de keuken uit en kijkt Bert aan. Ze ziet er al een stuk minder bedrukt uit. Ze gaat tegenover hem zitten en neemt haar sigaret uit de asbak.
‘Michel?’
‘Ja.’
‘Zo, wat moest je vriendje?’
‘Hij wilde even gedag zeggen.’
‘O... Hoe laat moet je weg?’

‘Straks.’
‘Wanneer ben je weer terug in Nederland?’
‘Dat gaat jou toch niks aan!’
‘O, en waar ga je dan wonen? Bij een of ander vriendinnetje?’
‘Ik denk in een hotel of zo. Maar dat gaat jou allemaal niks meer aan. Of wel?’
‘Blijkbaar niet Bert.’
...
‘Binnen een half uur ben je weg!’ zegt Dorine en ze grist zijn lege glas van tafel, drukt haar sigaret uit en loopt de kamer uit.
‘Da’s goed,’ en Bert sluit zijn vermoeide ogen nog even...
Als hij zijn ogen opent, ligt het zonlicht helemaal over hem heen. Maar de warmte is verdwenen. Het felle licht is koud. Bert rilt van de kou. Hij begrijpt het niet, hij heeft het steenkoud. Hij kijkt naar zijn armen en ziet bloed uit zijn polsen komen. Vol ongeloof kijkt hij ernaar. Hij wil zijn armen omhoog heffen maar heeft de kracht niet meer. Hij begrijpt het niet. Droomt hij? Zijn polsen liggen open...
Bert kijkt op en ziet dat Dorine weer tegenover hem zit. Ze is aan een nieuwe sigaret begonnen en staart met een lichte grijns op haar gezicht naar hem.
‘Dag Bert,’ fluistert ze, met de zon in haar ogen. ‘Have a nice trip.’
Bert heeft het koud en ziet de kamer om zich heen draaien. Hij kan niet meer bewegen en alleen nog maar hulpeloos toezien hoe zijn bloed over de bank heen stroomt. Aan de randen stolt het bloed en het druppelt op de vloer. De plas bloed wordt groter en groter in het warme zonlicht. Tot Bert op is. Hij sluit zijn ogen en gaat op reis.
Dag Bert.

Pluis

Jeroen Hendriks

Ikzelf had niets gemerkt, ik was behoorlijk ver heen en had nauwelijks nog besef van wat er om ons heen gebeurde. Rosa wel, die schrok zich meteen het apenzuur toen Derksen van maatschappijleer opeens achter ons stond. Ze kwam zo plotseling overeind dat ze per ongeluk keihard in mijn lip beet.

‘Sorry, sorry,’ mompelde ze terwijl ze zich zo snel mogelijk fatsoeneerde; het was alleen niet duidelijk of ze het nou tegen mij had of tegen Derksen. Met een pijnlijk gezwollen kruis en het bloed in mijn mond probeerde ik weer bij zinnen te komen en stond ik schaaachtig te kijken wat me overkomen was.

‘Gaan jullie ook naar binnen?’ vroeg Derksen streng maar met een moeizaam onderdrukte glimlach. Hij was de kwaadste niet, de meeste andere leraren hadden ons gelijk naar de directeur gestuurd.

Even later zaten we bij Pluis, die ons vergeefs de relativiteitstheorieën van Einstein en Galileï probeerde bij te brengen. Hij begon zijn les vol geestdrift, maar hoe verder hij kwam, hoe wanhopiger hij zocht naar ten minste iemand die hem begreep. Die was er niet; alle bollebozen zaten in 5C.

Op het laatst leek hij rechtstreeks te zijn weggelopen uit de een of andere freakfilm. Zijn ogen bewogen wild achter de plusglazen van zijn bril en zeker wanneer het licht er doorheen scheen, leek zijn pluishaar als een verwrongen stralenkrans rond zijn hoofd te staan. Zijn trui zat onder het krijt; het ding zag eruit als een abstracte compositie met vingers. Dapper streed Pluis zijn eenzame strijd.

Zelf had ik intussen een ander gevecht te voeren. Ik had nog altijd te kampen met het vuur tussen mijn benen, dat na verloop van tijd dan wel was afgenomen, maar nog hevig nasmeulde en bij herhaling weer fel oplaaide. De opvallendste uitingen van pyrogene stolling probeerde ik met mijn hand in mijn broekzak te onderdrukken, maar dat maakte de zaak alleen maar erger. Dat ik niets van Pluis’ verhaal begreep en Rosa me vanaf haar plaats schuin voor me steeds ondeugend zat aan te kijken, hielp ook niet mee. Op mijn lip had zich inmiddels een warm kloppende bult gevormd waarop ik zachtjes beet en sabbelde. Alles bij elkaar gloeide ik als een kooltje.

‘Oké, onthoud dus goed...’ besloot Pluis zijn uur. ‘Eén: alle

tijd is relativiteit. Twee: je hebt speciale relativiteit en algemene relativiteit. Drie: de algemene relativiteit is een uitbreiding van de speciale.' Zijn samenvatting ging op in het rumoer van schuivende stoelen, amper nog gedempte stemmen en spullen die in tassen werden gepropt.

'O, en vier jongelui,' probeerde hij er nog overheen te komen, 'lees voor volgende week de hoofdstukken elf en twaalf.' Toen de bel eindelijk ging, stoof iedereen de klas uit alsof Pluis niet eens bestond.

Na school lagen we op de dijk langs de vaart; Rosa doezelend op haar buik, ik met mijn hoofd in de holte van haar rug. Terwijl ik grassprietjes uit de grond trok en in Rosa's haar strooide, las ik mijn natuurkundeboek. Steeds opnieuw gleden mijn ogen over Pluis' verhaal van die middag, maar ik snapte al nauwelijks de termen waarin de stof werd uitgelegd. Het duizelde me van de inertialen, tensoren en scalaire krommingen. In mijn oren resoneerde Rosa's hartslag. In de wolken trokken verre landschappen voorbij. Een boot gleed als drijf hout over het water. Ik vroeg me af wie ik over twintig jaar zou zijn.

Toen de zon al laag begon te staan en we bijna naar huis moesten, stootte ik Rosa aan en las hardop voor: 'De zwaartekracht is dus geen kracht die voldoet aan de wetten van Newton, maar een schijnkracht veroorzaakt door de kromming van de ruimte-tijd, die een vierdimensionale differentieerbare variëteit is.'

Ik zuchtte diep. 'Ik kan me niet eens meer dan drie dimensies voorstellen. Laat staan dat ik begrijp wat hier staat.'

Rosa draaide zich om en ging zitten, zodat mijn hoofd in haar schoot kwam te liggen. In haar gezicht stond een mozaïek van gras afgedrukt. Sprietjes vielen uit haar haar en kriebelden in mijn neus. Ze kneep haar ogen toe tegen het licht, boog zich voorover en likte plagend de bult op mijn lip.

'Lieve jongen,' zei ze, 'wat ben je toch altijd serieus.'

Vanaf het fietspad klonken giebelende kinderstemmen. 'Oeoeoh, romantisch!' riep er een. We moesten lachen. De bomen ruisten in de wind.

'Je moet het jezelf gewoon niet zo moeilijk maken,' zei Rosa uiteindelijk. 'Als alle tijd nou relativiteit is, dan is dit in ieder geval speciale relativiteit.' Ze trok mijn shirt uit mijn broek, zette haar nagels in mijn onderbuik en begon me vurig te zoenen. De reacties van mijn lijf leken me behoorlijk absoluut.

Niet lang daarna trof ik haar op ons plekje bij school met een jongen uit de zesde. Dit keer was zij het die niet doorhad dat er een plotselinge toeschouwer was. De jongen zag me wel en herkende me. Even verscheen er een triomfantelijk lachje rond zijn mond. Toen gebaarde hij dat ik weg moest gaan. Rosa had nog altijd niets door en maakte zachte kreungeluidjes.

Ik wilde schreeuwen, slaan en schoppen maar het lukte niet. Zwijgend en starend stond ik aan de grond genageld. Hoewel ik net gegeten had, was mijn maag een groot gapend gat geworden. De wereld kantelde en draaide. De momenten leken wel een eeuwigheid te duren. Langzaam kreeg ik een vermoeden van een vierde dimensie en hoe de ruimte-tijd zich zoal plooiën kon. Een ander eenparig stelsel, dan bevindt ze zich nu zeker in een ander eenparig stelsel, dacht ik schamper. 'De algemene relativiteit is een uitbreiding van de speciale,' gonsde het intussen door mijn hoofd.

O, Pluis, ik zal je nooit vergeten.

De zwarte weduwe

Gijs van Hengstum

Het begint klein, kwetsbaar, een aansteker misschien, een vlam die kan doven door een regendruppel. Maar het groeit. Wordt groter dan alles wat hij in zijn leven heeft gezien. Verterende vlammen die beton doen barsten, die alles laten instorten met een grote knal.

‘Zit je nog steeds te tekenen?’ vraagt oma.

Hij buigt zich dieper over zijn tekening. Doet alsof hij haar niet hoort. Zijn oranje potlood krast over het papier en laat de boel ontlaaien.

‘We gaan zo eten. Kun je de tafel dekken?’

‘Bijna klaar,’ zegt hij geroutineerd. Rook moet er komen. Zijn zwarte potlood trekt brede cirkels over het papier, tot buiten het hok dat hij zojuist met grote zorg heeft getrokken.

‘Opschieten hoor. Dadelijk brandt het vlees weer aan.’ Oma

draait zich om en schuifelt weg, de keuken in. Soms heeft hij fantasieën dat ze valt en haar heup breekt. Knak! En weg is ze. Dat moet hij gaan tekenen.

‘Vanavond komt er iemand kijken voor de zolderkamer,’ zegt oma. Ze heeft haar aardappels helemaal fijngeprakt en giet er jus over. Vermengt het tot een bruine drab die ze naar binnen zal slobberen.

Hij bijt hard in zijn vlees.

‘Elvira heet ze.’

Fuck Elvira. Hij wil tekenen. Snel werkt hij zijn bord naar binnen en staat op. Een record; oma is nog niet eens op de helft.

Hij loopt naar de zithoek. Pakt zijn tekenspullen en verzinkt in het verhaal, de brand die alles doet verbleken, groter nog

dan de vuren die Rome in as legden.

De bel gaat.

‘Loop je even mee?’ vraagt oma. ‘Dat zal haar zijn.’

Negen uur alweer. Zonder verzet laat hij zijn werk achter. Drentelt naar de voordeur. Voor de deur staat een zwart-wit meisje: een melkbleke huid met zwarte eyeliner die haar haren evenaren. Alleen haar lippen zijn rood, vuurrood.

Hij geeft een rondleiding. Op zolder staat het tweepersoonsbed waarin oma en opa zo veel jaren hebben geslapen. Een kaal peertje verlicht de balken die zich uitstrekken tot de nok. Hij wijst. ‘Pal onder het dak. Laaiend heet in de zomer en in de winter vriezen je kloten eraf.’

‘Kijk eens naar al die spinnenwebben. Zo’n oude zolder heb ik in tijden niet gezien.’

Die webben had hij moeten weghalen van zijn oma. Een keer per week, want het meisje van de thuiszorg doet alleen beneden. ‘Stikt van de spinnen hier. Vorige week zag ik zo’n grote,’ zegt hij. Zijn handen omsluiten een tennisbal.

‘Het wordt herfst. Ze hebben een warme en droge plek nodig om te schuilen. Zo’n zolder is precies goed.’

Ze neemt de kamer. Een dag later trekt ze in. Er zit maar een ding op: hij moet de zolder in brand steken. Dat besluit hij terwijl ze haar spullen naar boven sleept.

Eerste hok: situatieschets. Vrijstaand huisje in een dorp, honderd meter van de kerk waar zijn ouders liggen, de longen doorrookt, het vel verbrand.

Tweede hok: oma drementelt zenuwachtig door de gang.

Derde: Elvira sjouwt haar spullen naar boven. Een vissenkomp en een houten wiel. Wie neemt dat nou mee?

‘Kun je zo even boven kijken of alles naar wens is?’ vraagt oma.

Verdomme! Hij wist dat ze gelazer zou geven. Nog minder tijd om te tekenen. ‘Ach, laat haar toch. Laat haar even wennen. Morgen ga ik wel kijken.’

De hele nacht ligt hij wakker van ritmisch getik op het plafond. Vijftien per minuut, dat telt hij, met om het halfuur korte pauze. Oma hoort natuurlijk niks. Zo doof als een kwartel en ze slaapt beneden. Paar slaappillen erin en ze is meteen onder zeil.

Na een snel ontbijt gaat hij kijken waar het geluid vandaan komt. Eindelijk. Hij loopt naar boven. ‘Je moet me alles vertellen, hoor,’ roept oma hem na.

‘Binnen,’ zegt Elvira nog voor hij geklopt heeft. Hij klapt het luik open. Hitte slaat hem tegemoet. Om de lamp hangt een zwarte kap met zilveren franjes. Kitsch. Hij gaat naar binnen.

Elvira zit achter het wiel en spint onverstoord verder. Met ritmische slagen van haar voet laat ze het wiel voortdraaien. Om de tollende klos spint zich een zilveren draad.

Naast de brandende kachel – neplammen likken langs plastic hout – staat haar vissenkomp. Acht ogen staren hem aan. Achter het glas huist een zwarte spin met een rood kruis op de rug.

‘Een zwarte weduwe. Dodelijk voor de mens,’ zegt ze. Ze lacht, toont twee scherpe tanden. Hij voelt het steken. Een vonk van verlangen om haar te nemen in het bed waarin zijn moeder is verwekt.

‘Tot ziens,’ zegt hij. Vlucht de trap af. Bedenkt zich halverwege dat hij niks gezegd heeft over de herrie die hem wakker houdt. Een goed excuus om terug te gaan, vanavond nog.

‘En?’ vraagt oma.

‘Leuk. Ze heeft het leuk ingericht.’

‘Wat deed ze?’

‘Ze zat te leren. Druk met haar studie. Over een maand beginnen haar tentamens.’

‘Ach, had ik ook maar kunnen studeren. Daarom probeer ik jou weer achter de schoolboeken te krijgen.’

‘Je weet dat ik daarvan hoofdpijn krijg.’

‘Vraag morgen maar eens aan de dokter hoelang dat nog duurt.’

‘Het is een psycholoog, oma.’

‘Die ingewikkelde termen ook. Daar heb ik nooit voor geleerd. Ik noem hem gewoon dokter en daarmee uit.’

Hij gaat weer tekenen. Moet hij ook op therapie. Bloemen en zo, die tekent hij daar. Het vuurwerk bewaart hij voor thuis. Een vulkaan nu met oerkrachten die hem ontwrichten. Lava die hoog spuit. Kokend stoom. Het bevredigt hem niet. Hij moet naar zolder. ‘Het spinnen tikt. Het houdt me wakker,’ zegt hij zwetend.

‘Het maakt me rustig.’

‘Dat stomme gespin?’

‘Beter dan dat zinloze geteken,’ zegt ze. Ze schenkt hem een scherpe lach. Hij moet aan zijn vulkaan denken.

‘Ik maak tenminste iets.’

‘Het wiel scheidt orde uit chaos, een heldere draad uit een vormeloze kluwen wol. Jouw tekeningen roepen niks dan verwarring op.’

Weer tikt ze door die nacht. Ze irriteert hem mateloos, en roept een brandend verlangen op dat hij nooit eerder heeft gevoeld. Bijna stapt hij uit bed om naar haar toe te gaan, maar hij durft niet. Hij heeft een enorme stijve. Hij trekt zich af.

De hele ochtend post hij bij de badkamer – ze moet toch een keer douchen – maar na etenstijd geeft hij het op. Hij gaat weer tekenen. Hij schetst Elvira. Haar kruis is vuurrood, als dat van de zwarte weduwe.

De hele dag hoopt hij dat oma naar haar vraagt, maar ze lijkt het vergeten. Misschien wordt ze dement. Hij eet extra langzaam, maar ze rept niet over de huurster die haar zolder bewoont.

Tegen de avond kan hij zich niet meer inhouden. Hij loopt uit zichzelf naar boven. ‘Je getik houdt me wakker,’ zegt hij.

‘Wedden dat je hier meteen in slaap valt?’ zegt ze zonder op te kijken van het wiel dat eeuwig draait.

Die nacht sluipt hij naar zolder. Hij kruipt in haar warme

bed. Gluurt onder de dekens naar het gespin. Haar ranke vingers die aan het draad trekken. Stevige rukken. Hij komt klaar. Een witte vlek op haar zwarte dekbed.

De volgende ochtend wordt hij wakker van haar getik. Het klinkt zo vertrouwd. Zwak licht valt door het zolderraam waaronder Elvira zit te spinnen. De andere kant van het bed is onbeslapen.

Na therapie gaat hij weer tekenen. Hij ligt in bed met Elvira. Kust haar vuurrode lippen. Kruipt dan op haar. Neemt haar met stoten die het bed doen piepen. Zo bedrijven ze de liefde.

Hij heeft al een stijve als hij de zoldertrap oploopt. Klapt het luik open en steekt zijn hoofd naar binnen.

‘Bezet,’ zegt Elvira.

Op het bed zit een jongen, een man misschien. Hij lijkt op zichzelf, ouder dan hij, zijn lange armen en benen bedekt met stug zwart haar.

Hij daalt af naar zijn slaapkamer. Luistert. Geen getik nu maar het zachte piepen van haar bed. Hij begraaft zijn hoofd onder zijn kussen om haar kreunen niet te horen.

De volgende dag gaat hij wraak nemen. Hij tekent de zolderkamer die hij zo goed kent – laaiende kachel, draaiend wiel, zwarte weduwe – en besluit de boel in brand te steken. Dit keer gaat ze eraan. Ze weet het. Zit onrustig achter haar spinnewiel en kijkt hem smekend aan. Zegt: ‘Je was er nog niet klaar voor. Toen nog niet. Maar vanaf nu zijn we altijd samen.’

Een laatste kans dan. Hij schuift zijn tekenspullen aan de kant en loopt naar zolder. Ze zit te spinnen: alleen.

‘Waar is die man gebleven?’ vraagt hij.

‘Wist je dat de zwarte weduwe het mannetje opeet na de paring?’ zegt ze. In de maanden erna krijgt ze een steeds dikere buik. De zolderbalken verdwijnen langzaam onder een dikke laag spinrag. Ze gaat zich inkapselen, dat weet hij zeker. Dat tekent hij. De zwarte weduwe trekt zich terug in het

zijdenest om hun kind te werpen.

‘Jongeman,’ zegt oma. Doet ze alleen als ze boos is. Ze zwaait met zijn tekeningen onder zijn neus. ‘Ik ben dan misschien wel oud, maar ik ben niet achterlijk. Ik weet precies wat er op zolder gebeurt.’

‘Het zijn maar tekeningen,’ zegt hij.

‘Geen fratsen in mijn huis. Morgen gaat ze eruit. Ga haar dat maar zeggen. Om vier uur komt de thuiszorg langs om de boel op te ruimen.’

Hij rent naar zolder. Jankt. ‘Oma wil dat je weggaat. Je moet weg.’

‘Zo gaat dat altijd. Maar de koude maanden zijn alweer voorbij. Buiten kan ik me warmen aan de lentezon,’ zegt ze. Ze kust hem. Haar tanden prikken.

Na het avondeten is ze verdwenen. De zwarte weduwe heeft hem verlaten. Alleen haar vissenkomp heeft ze meegenomen.

Hij kan niks meer tekenen. Gaat vroeg naar bed. Geeft geen groet aan de Judas die zijn zwangere weduwe aan de elementen heeft uitgeleverd.

Getrippel. In de gang loopt een kleine spin met een vuurrood kruis op de rug. De zwarte weduwe is teruggekomen. Ze geeft hem een knipoog. Gaat dan verder naar de woonkamer waar oma een dodelijke zoen wacht.

Hij klimt hoger en hoger tot aan de nok van het huis. Slaapt vredig onder het spinrag dat hij morgen aaneen zal rijgen tot zilveren draad.

Aurora

er staat een huis op het water
een ouderenhuis, dansend op de welvingen
het is een zeepbel, want ik zie geen ziel
ik zie een walvishart – maar geen thuis

er staan redders met luchtlaarzen op het water
er staat een vrouw op het water – ze heet aurora
er staat een kapsalon op het water, maar dat zie ik niet
ik zie een schip, een huis, een welving en de dood

het water is diep – dat schreeuwen de mensen
het is gevaarlijk om op de hoogte te drijven, maar
sommigen slepen zich voort als een kous op het nat
stiekem en doordacht dolen ze door het huis

ik ben een enkele die niet zwemmen kan
niet schreeuwen kan, niet imiteren kan
die de zeilen droog houdt – ik ben een huis
zonder das, een man zonder madonna – een pasopper

er staan hoge bomen op het water, omdat ik dat wil
ik houd van de meeste bladeren van de meeste bomen
ze vormen een drijfvlak voor de middelste redster
ze heet aurora en ik hou van haar

er staat een praatpaal op mijn hoofd
het is niet evident
om bijvoorbeeld door de deuropening te raken
ik moet me diep bukken
en als een kuikentje het huis binnengaan

een geluk dat door een of ander toeval
het plafond te hoog werd gelegd
ik zomaar kan wandelen
in mijn woonst. ook
headbangen is een mogelijkheid

het ontspant me meer en meer
de dokter zegde dat ik voorzichtig moet zijn
hersenbloedingen zijn nooit ver weg moet je weten
zonde dat die hoorn steeds
tegen dat schoon stuk oranje slaat

op straat staren de mensen me na
alsof het zo ongewoon is
een praatpaal op je hoofd te hebben
misschien zijn ze verbaasd
omdat ik erin slaag het evenwicht te bewaren

er zijn ook mensen die me opbellen, vraag me
niet hoe, want ik dacht
dat het onmogelijk geworden was
ik neem dan heel beleefd op en zeg
dat het met de belgische staat is

mensen stellen me de allergekste vragen
of ze wat reclame mogen maken langs het luidsprekertje
waar hun auto precies staat geparkeerd, wanneer
hun slee nog eens in panne zal staan. of er ergens
een spookrijder is gesignaleerd ...

soms belt er een pienter meisje
met de stem van ayco duyster
ze vindt me aardig denk ik en noemt me 'belgische'
ze vraagt vaak hoe het gaat met mij
dat roert me wel

Wouter Steyaert

Vuil

Scherven van een feest, 's morgens
kun je pas goed zien
hoe de lampen stuk zijn gegaan, maar

de daders zijn al gekleed, weg

Ik geniet er elke keer weer van
de lippenstift van de glazen
te wassen

een soort ontmaskering

Harm Hendrik ten Napel

Avondspits

Nu lopen door de straten
de buitenslapers en de binnenvetters,
de commensalen en de nachtegalen,
de kleine spaarders, de engelbewaarders,
de tronies en de branies,

zoals de rode mieren
naar het hart van hun nest
geblakerd door de dag
om te roosteren onder de volle maan.

Zij zeggen dat de nacht nog nooit iemand heeft gedood,
maar de nacht richt schade aan.

Kristiaan Geerts

Gedicht na echtscheiding

Op de dag van mijn eerste huwelijk
regende het oude wijven,
en ik moest ze allemaal kussen.
Het was dan ook duiveltjeskermis.

Daarna regende het enkele jaren vijf frankstukken,
en ik moest ze allemaal oprapen.
Achtereenvolgens regende het nog
pijpenstelen, marbels en blaasjes,
en die moest ik ook opruimen.

Maar ten slotte regende het nog uitsluitend
stront.

Kristiaan Geerts

De grote

hij is een dichter
zo groot

hij is zo groot
een dichter

als van gogh
een schilder was

hem aankijken
is een berg beklimmen

door god
wordt hij gevreesd

op zijn vinger
draait
de aarde

rond zijn middel
kleven wolken

als een tutu

Robbie Vogelenzang

Sr.

ze wisten je altijd te vinden

al verstopte je ze
in alle ijver
onder je stoel, achter je rug
of in jezelf

zo'n dorst had je

tot je op de grond lag, naast het bed
op de vloerbedekking
die je zelf had gelegd

toen je nog dacht
dat je erop dansen zou

Robbie Vogelenzang

2007.1.22 宋庆龄纪念馆

Keuzes

keuzes
op de fiets
naar huis
dronken als maar zijn kan

– hoewel

regen
hard, harder, hardst

heb ik de keuze
mijn paraplu op te zetten

of niet

als ik mijn paraplu niet opzet
word ik zeiknat

zet ik hem wel op
dan zie ik niets meer

ik besluit te schuilen onder een luifel

niet gek
dronken als maar zijn kan – hoewel

net als ik me afvraag
of ik niet te nuchter ben
om in slaap te vallen

onder een luifel
in een steegje
om 20.00 uur 's avonds

wordt mijn geld gestolen

kiezen tussen twee kwaden
vergeet het

het zijn er altijd
meer

Robbie Vogelenzang

Sta je aan zee

Sta je aan de zee
met de kleur van je ogen
zegt ie

en dat schuim?

en in de zomer?

Je hoeft maar naar een zeeboon te wijzen
en de schaal breekt

Rita Klaucke

S.41

AVAJ

LITERAIR TIJDSCHRIFT